

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om foranstaltninger vedrørende de indkaldte værnepligtiges økonomiske og sociale forhold [af Søgaard m. fl.].

(Forslaget til folketingsbeslutning (nr. II) findes i tillæg A. sp. 227, fremsættelsen i tidenden sp. 92).

Sagen sattes til forhandling.

Forsvarsministeren (Ninn-Hansen): I bemærkningerne til dette forslag til folketingsbeslutning er der blevet henvist til den seneste af de betænkninger, som er afgivet af det den 8. december 1964 nedsatte klimaudvalg. Jeg skal ikke ved denne lejlighed foretage en gennemgang af betænkningen; den er omdelt til medlemmerne af det høje ting og har i øvrigt været meget omtalt. Jeg vil dog gerne sige generelt; at jeg tror, det på mange måder er en stor fordel for drøftelsen af hele forsvarrets kommende opbygning, at disse betænkninger er kommet. Der er grund til at sige, at det er særdeles anerkendelsesværdigt, som formanden for klimaudvalget, direktør Højby, og hans medarbejdere har forstået at tage problemerne op på utraditionel måde og sørge for, at der bliver fremført nye synspunkter. Jeg er ikke i tvivl om, at disse betænkninger samlet vil have en stor interesse, efterhånden som man kan føre tankerne i dem ud i livet. Men jeg vil gerne tilføje, at forslagene i betænkningerne har så betydelige samlede økonomiske konsekvenser, at en gennemførelse af dem, efterhånden som de kommer, sikkert ikke vil være mulig.

Betænkningen om soldaterløn, der er den fjerde af klimaudvalgets betænkninger, er lige så interessant som de øvrige og indeholder jo forslag, som er særdeles utraditionelle. Jeg skal ikke komme nærmere ind på en gennemgang af forslagene, men blot hæfte mig ved, at udvalget har stillet to alternativer op: et forslag om en værnepligtsløn på 1.800 kr. om måneden — det vil koste 448 mill. kr. om året — og et forslag, hvor merudgiften vil være 165 mill. kr. om året. Som begrundelse for disse forslag, og navnlig for det førstnævnte, er anført, at man mener på den måde at kunne bringe de værnepligtige nærmest en til-

værelse i det civile liv — og alle ved, at det er sådanne synspunkter, vi i øvrigt arbejder med inden for forsvarret. Til sammenligning med de tal, jeg har nævnt, skal jeg meddele, at man kan opgøre det, de værnepligtige nu modtager, til 700 kr. månedlig, når man inddrager ikke alene det vederlag, de får udbetalt, men også fri kost, logi, sygepleje og andre ting.

Når der er tale om en så stor stigning, skulle der vel være betydelig interesse for at få forslaget gennemført. Men tilslutningen til det blandt de værnepligtige er ikke udelte. Jeg havde lejlighed til at drøfte forslagene med de meniges talsmænd på et møde i juni måned. Ved den lejlighed blev der fra nogle, især de ugifte, anført betragtninger, der i høj grad var til støtte for forslagene, mens andre — og det var især de gifte — sagde, at de var ængstelige for at få ordningen gennemført, og at de ikke mente, at den ville være til fordel for dem. Det hænger sammen med, at ifølge forslaget om de 1.800 kr. skulle den støtte, der i dag ydes til de værnepligtiges familier, reduceres eller bortfalde. Der var også fremført andre indvendinger imod det. En del fandt således, at de, der ikke skulle af tjene værnepligt, skulle betale en art bonus, mens de værnepligtige til gengæld skulle blive stående ved en lønordning nogenlunde svarende til den, de har i dag. Det blev også fra mange sider fremhævet, at man fandt visse andre forbedringer, især af indkvarteringsforholdene, langt mere påtrængende end indførelse af soldaterløn. Vi håber, at vi vil kunne komme noget nærmere en løsning af dette indkvarterings-spørgsmål i forbindelse med de udflytningsplaner, regeringen har. Men hvis man ud fra dette talsmandsmøde skulle tale om en prioritering af ønskerne, tror jeg, man kan sige, at det var ret klart, at det at få bedre indkvarteringsforhold blev placeret med første prioritet, mens der ikke var udelte meninger om tankerne om soldaterløn.

Der vil også, vil jeg gerne anføre, i forbindelse med gennemførelsen af et sådant forslag om soldaterløn opstå en række administrative og tekniske problemer. Når de værnepligtige skal til at betale de forskellige ydelser, vil der kræves betydelige omlægninger af forvaltningsområder; det kan endvidere være ønskeligt at se på, om det

[Forsvarsministeren.]

kan få konsekvenser andre steder, ligesom det vel er naturligt at se på, hvordan det er i andre lande. I de nærmest liggende lande, Norge og Sverige, har man i dag en ordning, der i princippet bygger på det samme som vor i øjeblikket med udbetaling af vederlag til de værnepligtige.

I betænkningen har udvalget selv været inde på, at forslagene på grund af deres betydelige økonomiske konsekvenser næppe kan gennemføres omgående eller på én gang. Der er heller ingen grund til at lægge skjul på, at det er disse økonomiske konsekvenser af forslagene, der kan give de virkelig store betænkeligheder. Der stilles som bekendt en række andre krav til det offentlige om nyanlæg m. v. Også inden for forsvaret har der for længst rejst sig en diskussion om, hvorvidt der ikke anvendes for meget til personeludgifter og for lidt til materiel og andet, der er af betydning for forsvarets effektivitet. Vi kan jo ikke komme uden om, at en fuld gennemførelse af et af de to alternative forslag vil bevirke, at personeludgifterne bliver endnu større og vil veje yderligere til på forsvarsbudgettet, ligesom forsvarsbudgettet som helhed vil blive forøget.

Men vi vil selvfølgelig meget gerne fra regeringens side deltage i arbejdet med at gennemgå betænkningens tanker, som vi har sympati for; men vi må også se på, hvilke økonomiske muligheder der kan være. Jeg mener, at der i alle tilfælde må blive tale om en regulering vel pr. 1. april 1969 af den nuværende løn, således som man plejer at gøre det hvert andet år; men det kan vi få lejlighed til at drøfte i udvalget, for vi vil også gerne tage det spørgsmål op — og jeg går ud fra, at forslagsstillerne ønsker et udvalg til behandling af forslaget. Det synes jeg forslaget er særdeles egnet til, idet vi i dette tilfælde har et righoldigt og interessant materiale. Vi kan i udvalget få lejlighed til at drøfte de indvendinger, der kan rettes imod det; jeg har her refereret indvendinger, der er modtaget fra dem, det jo drejer sig om, nemlig de værnepligtige. Vi kan også få lejlighed til at drøfte de økonomiske konsekvenser og de forhøjelser af forsvarsbudgetterne, der vil blive tale om, hvis vi gennemfører forslaget.

Juul-Madsen: Den højtærede forsvarsminister har i sit indlæg belyst en række af problemerne i forbindelse med det stillede forslag til folketingsbeslutning vedrørende de værnepligtiges forhold. Jeg kan for mit vedkommende på det konservative folkepartis vegne tilslutte mig den positive indstilling, som forsvarsministeren har givet udtryk for, og som deles i vor gruppe. Vi vil naturligvis gerne i det omfang, forholdene gør det muligt, forbedre vilkårene for de værnepligtige, som vi gerne vil forbedre vilkårene for alle grupper i samfundet i øvrigt.

Jeg vil gerne udtrykke min glæde over den betænkning, der er skrevet om de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold. Den byder på et interessant stof, den er skrevet på en overskuelig måde, og den er klar i sin målsætning. Jeg kan kun sige, at vi fra vor side er interesseret i at arbejde videre med de mange interessante ting, der er ført frem i betænkningen. Men det er også klart, som det er fremhævet af forsvarsministeren, at der er betydelige økonomiske konsekvenser af en forbedring efter de retningslinjer, som betænkningen angiver.

Det udgangspunkt, vi har i dag, er et grundlag, hvor de værnepligtige får ca. 225 kr. pr. måned i kontantløn samt kost og logi og en lang række naturalydelse, der er beregnet til en værdi af ca. 500 kr. pr. måned. Det vil altså sige, at de får kontantløn og andre værdier til ca. 725 kr. pr. måned. De forslag, der stilles, er så, at man succesivt, vel sagtens over en årrække, skal føre disse beløb op til ifølge forslag nr. 1 1.200 kr. om måneden med fradrag af en række af de ydelser, jeg har omtalt, og ifølge forslag nr. 2 helt op til 1.800 kr. om måneden. Det er klart, at det vil få overordentlig store konsekvenser. For det sidste forslags vedkommende vil det betyde en merudgift for forsvaret på rundt regnet — og vi kan vel også nok sige „mindst“, for sådan går det jo — 450 mill. kr. om året. Når man så kender de tal, vi har på vort forsvarsbudget, og de tal, vi opererer med, kan enhver sige sig selv, at det i hvert fald ikke er muligt på én gang at tage dette skridt. Jeg må også i denne forbindelse erindre om, at på et storbudget som forsvarets er det således, at omkring 70 pct. af udgifterne går til

[Juul-Madsen.]

lønninger, herunder lønninger og natural-
ydelser til de menige, lønninger til hærens
befalingsmænd, til reservepersonel, stam-
personel og andet personel. Der er altså af
hele forsvarsbudgettet kun 30 pct. tilbage
til de egentlige forsvarsmæssige opgaver,
for så vidt angår materiel, og hvad dertil
hører.

For mig at se ligger det sådan, at der ikke
i de nuværende rammer for forsvaret er
noget stort spillerum for forhøjelser ud over
de reguleringer, pristallets bevægelser indi-
cerer. I den forbindelse vil jeg gerne citere
fra betænkningen om de værnepligtiges
økonomiske og sociale forhold side 32, hvor
der, efter at man har redegjort for forslag
nr. 1 og forslag nr. 2, anføres:

„Det er udvalget magtpåliggende at
pege på, at såfremt et af ovenanførte for-
slag til ny aflønning af de værnepligtige
ønskes gennemført, må forsvarrets sam-
lede driftsbudget forøges med de bereg-
nede merudgifter.“

Man skriver endvidere på side 30 under
afsnittet om de økonomiske konsekvenser:

„Udvalget erkender, at gennemførelsen
af ovennævnte forslag på grund af
deres betydelige økonomiske konsekven-
ser næppe kan ske omgående eller på én
gang; men da det er udvalgets opfattelse,
at en forbedring af de værnepligtiges
økonomiske og sociale stilling i betydelig
grad vil kunne fremme såvel en positiv
forhåndsindstilling til forsvaret hos de
værnepligtige som et bedre klima i værne-
pligtstiden, henstilles det, at man, så snart
de finansielle forhold og landets økonomi-
ske situation tillader det, foretager for-
bedringer i de værnepligtiges økonomiske
og sociale stilling med sigte på at nå frem
til den ordning, som er udtrykt i ud-
valgets principielle forslag.“

Jeg kan erklære mig enig i disse syns-
punkter, samtidig med at jeg på mit partis
vegne tilsiger velvilje i retning af at drøfte,
hvorledes man kan foretage en foreløbig
udbygning af vilkårene for de værnepligtige.
Jeg har her noteret, at ministeren foreløbig
har meddelt, at han agter at fortsætte med
forbedringer inden for rammerne af de nu-
værende økonomiske støtteordninger; han
agter at forbedre indkvarteringsforholdene;
og han arbejder med en forhøjelse af dag-

lønnen og hjemsendelsespengene pr. 1. april
1969. Endvidere har man i betænkningen
rejst problemer omkring forsorgsloven og
hjælpen til de gifte soldater; man kunne
ønske denne hjælp ydet på en anden måde.
Også her er ministeren villig til at træde i
forbindelse med socialministeriet for at se,
om disse opgaver kan løses på en sådan
måde, at det måske bliver mere tilfredsstil-
lende for de værnepligtige.

På dette grundlag vil mit parti gerne med-
virke til en fordomsfri drøftelse af disse pro-
blemer i udvalget.

Holger Hansen: Jeg vil gerne på mit partis
vegne give udtryk for sympati for det forslag
til folketingsbeslutning, som ligger foran os.
Vi kan i venstre erklære os rede til at gå ind
i en drøftelse af de værnepligtiges lønforhold
og dermed en overvejelse af, hvorvidt det
på længere sigt er rigtigt at fortsætte med
det system, der nu i mange år har været
anerkendt og brugt herhjemme. Det betyder
ikke nogen ændring af vor stilling til den
almindelige værnepligt. Vi er fortsat af den
opfattelse, at vort forsvar må bygge på ind-
kaldt værnepligtigt mandskab. Dette bety-
der selvfølgelig ikke, at vi ikke erkender, at
med den stigende motorisering og automati-
sering af forsvaret stiger behovet for faste
folk, specialtrænede folk. Det, der netop har
været problemet efter 1960, har været at få
tilstrækkelig mange kvalificerede til at
løse de opgaver, som de værnepligtige med
en forholdsvis kort uddannelsestid ikke kan
løse.

Men når venstre gerne vil være med i en
undersøgelse af de forhold, vi byder de unge
værnepligtige, har det først og fremmest
følgende årsager: vi tror, at en forbedret
økonomisk stilling for de værnepligtige ikke
alene vil føles som en lettelse af den byrde,
værnepligten er, men også vil betyde større
forståelse hos de unge for, at det er en op-
gave, de er sat til at løse i forsvaret for sam-
fundet. Dertil kommer, at jeg tror, det i vor
tid er forkert, at den værnepligtige med rette
eller urette føler, at er man først kommet i
trøjen, ja, så har andre ligesom overtaget
det ansvar, som enhver ellers føler sig for-
pligtet af både før og efter soldatertiden
— det er da heldigvis sådan, at de allerfleste
har det sådan. Jeg mener, her ligger noget
vældig væsentligt, også i henseende til det

[Holger Hansen.]

forslag, vi behandler. Med andre ord: vi tager med vort nuværende system noget af ansvaret fra den enkelte, og det finder vi ikke heldigt. Det er tværtimod i tråd med udviklingen i vort samfund at søge at holde den enkelte fast på sit ansvar. Jeg tror, det ville være til gavn for hele forsvaret, om vi kunne nå frem til gennem en rimelig aflønning af de værnepligtige, så vidt formålet tillader det, at lade soldatertiden indgå som en naturlig del af den unge mands tilværelse uden de afbræk af økonomisk art, som af mange føles som en belastning. Jeg tror, dette mere end noget andet vil betyde en forbedring af klimaet i forsvaret og dermed — og det er også væsentligt set ud fra vort synspunkt — en væsentlig styrkelse af vort forsvars effektivitet.

Vi er naturligvis klar over, som ministeren også har fremhævet det nu, at en sådan ændring vil koste penge, mange penge, og at det ikke er noget, der kan opnås sådan fra det ene år til det andet. — og som det tidligere er nævnt, har klimaudvalget givet udtryk for den samme opfattelse. Forsvarsministeren sagde også for et øjeblik siden, at det først og fremmest er de økonomiske konsekvenser, der giver de største betænkeligheder. Vi må altså foreløbig indstille os på, at de forbedringer for de værnepligtige, der er mulighed for, må ske igennem en forhøjelse af daglønnen, gennem bedre indkvarteringsforhold, og hvad ministeren i øvrigt nævned.

Jeg skal ikke ved denne lejlighed gå ind i en drøftelse af de forslag, klimaudvalget har stillet. Tiden er vel ikke inde til at gå ind i en detaljeret bedømmelse af de mange faktorer, der selvfølgelig kommer ind i hele problemstillingen, selv om jeg nok mener, at en sådan bedømmelse, når lejlighed gives, vil være rimelig, også i dette forum.

Interessant kunne det være, som ministeren også nævned, at få undersøgt, hvordan man griber lignende problemer an i andre lande. Jeg er ikke bekendt med, at der foreligger nogen undersøgelser eller oplysninger herom; det er vel en af de ting, vi kan kigge på i det udvalgsarbejde, der nu skal ske på baggrund af dette forslag. Jeg føler også, at det er udmærket, at denne sag nu går ud til en videre debat i offentligheden, blandt soldaterne og måske også iblandt dem, der

skal være soldater. Det kan jo godt være, at de har en lidt anden indstilling end dem, der just er i det i øjeblikket; det vil være udmærket, om vi får en offentlig debat på denne baggrund.

Vi er altså her i folketinget som så ofte i en situation, hvor vi gerne vil sætte kraftigere ind økonomisk, bruge flere penge til mange gode og rigtige formål; men vi er nødt til i alle disse situationer at veje ønsker og krav op mod de muligheder, økonomien tillader. Jeg tillader mig at gå ud fra, at det har forslagsstillerne også lagt sig på sinde og overvejet. Ud fra disse betragtninger må dette forslag efter vort skøn bedømmes og behandles ikke bare i det udvalg, der formentlig nu bliver nedsat, men også i de almindelige overvejelser om vort forsvars hele stilling og indretning.

Bilgrav-Nielsen: Jeg vil gerne inddrægtningssige forslagsstillerne tak for det initiativ, de her har taget til, at vi kan få drøftet det indkaldte mandskabs økonomiske og sociale forhold. Jeg synes, at forslagsstillerne viser klædelig beskedenhed i bemærkningerne til forslaget. De siger her, at man må overveje at indføre en aflønningsordning, der bedre er i overensstemmelse med samfundsudviklingen end den nuværende ordning. Jeg tror, vi blankt må erkende, at der overhovedet ingen overensstemmelse er mellem den nuværende aflønningsordning og den stedfundne lønudvikling på andre områder. Det er end ikke muligt at tale om løn i forbindelse med et beløb på mellem 6 og 7 kr. 50 øre pr. dag; snarere må vi sige, det er en slags drikkepenge eller lomme penge, eller hvad man vil. Selvfølgelig må en vurdering af den samlede ydelse til de værnepligtige tages i betragtning, og vi må også være klar over, at der ydes visse naturlige ydelser. Men selv når dette medtages, er det dog således, at den indkaldtes levestandard ligger langt under det niveau, der gælder for hans jævnaldrende i det civile liv.

I det radikale venstre er vi enige i, at der må ændres ved dette forhold. Vi har også tidligere gjort os til talsmænd for, at der måtte ske en ændring i de indkaldtes økonomiske og sociale forhold. Senest gjorde vi det i publikationen „Forsvarets synspunkter til debat“ fra 1965. Det fremgår af klimaudvalgets delbetænkning om disse forhold,

[Bilgrav-Nielsen.]

at det ikke er for meget sagt, at de indkaldte i dag lever under økonomisk formynderi. I betænkningen er der offentliggjort en undersøgelse foretaget blandt ca. 2.500 indkaldte. Denne undersøgelse viser, at ca. 65 pct. af de indkaldte modtager økonomisk hjælp fra ægtefæller, søskende, forældre eller andre. Undersøgelsen viser også, at ca. 68 pct. af de gifte indkaldte modtager hjælp fra kommunen i henhold til forsorgslovens § 54. Hvis man samtidig betragter de indkaldtes økonomiske situation forud for indkaldelsen, ser man, at der er tale om en betydelig og særdeles mærkbar nedgang for langt de fleste. Særlig hårdt går det ud over soldaterfamilierne. Disse og flere andre tal fra den førnævnte undersøgelse siger os, at forholdene er ganske uacceptable, som de er i øjeblikket.

Men det er ikke det således klart dokumenterede behov for økonomiske forbedringer, der alene ligger bag vort ønske om indførelse af en egentlig soldaterløn. Det forhold, at ca. 35 pct. af hver årgang unge får pålagt en tvangsmæssig opgave, som ikke pålægges de resterende 65 pct., skaber et uheldigt skel, som i stigende grad bliver mærkbart for de indkaldte. For det første fordi den indkaldte kan miste indtil 2 års anciennitet både i henseende til løn og i henseende til advancement sammenlignet med de jævnaldrende, der går fri, for det andet fordi værnepligten som sådan må siges at være det stærkeste indgreb, der overhovedet tages i den enkelte persons frihed — et forhold, som vil føles stadig mere tyngende i et samfund med stigende velfærd, stigende levestandard og stigende krav om uddannelse.

Også i henseende til en bedring af de klimatiske forhold under tjenesten er det ønskeligt med en egentlig soldaterløn. Det er almindelig kendt, at mennesker, der har økonomiske og sociale problemer, meget ofte kan skabe problemer på arbejdspladsen — et forhold, der uvægerlig forstærkes af, at den indkaldte er tvunget ind på den militære arbejdsplads. Endvidere vil indførelse af værnepligtsløn afgjort medføre, at de forskelle, der er i tjenestetidens længde ved de forskellige værn, vil føles mindre belastende. Ligeledes mener jeg, det må fremhæves, at de skævheder, der i dag eksisterer på grund af, at nogle indkaldte mod-

tager erhvervsløn, også i nogen grad vil mindskes i det øjeblik, man indfører en egentlig soldaterløn. I det radikale venstre er vi tilhængere af, at der gives en sådan løn til de indkaldte, at de både er i stand til at opretholde det levestandard, de havde ved indkaldelsen, og sættes i stand til at klare de forpligtelser, der normalt påhviler borgerne. Det forslag om en månedsløn på ca. 1.800 kr., som er fremført af klimaudvalget, og som svarer til, hvad en ikke-faglært i statens tjeneste får, anser vi for at ligge tæt ved, hvad det måtte være rimeligt at sætte sig som mål. Vi er endvidere af den opfattelse, at vi for fremtiden må lade soldaterlønnen regulere i overensstemmelse med statens almindelige regler herom. Så vidt det principielle.

Af økonomiske og praktiske hensyn er vi dog indforstået med, at det bliver nødvendigt gradvis at nærme os det ønskelige mål. Vi bliver nødt til at se forslaget i sammenhæng med andre vigtige samfundsspørgsmål.

Et andet spørgsmål, det er mig magtpåliggende at fremhæve, er spørgsmålet om de sociale støtteforanstaltninger, som i dag er tilgængelige særlig for de gifte indkaldte. Vi mener, det bliver nødvendigt at overveje en selvstændig lov om støtte til de indkaldte, af flere grunde. De støtteforanstaltninger, som i dag eksisterer, er anbragt i forsorgsloven, og det hindrer, at der kan gives de indkaldte fuld kompensation for den indtægtsnedgang, de har under tjenesten. Endvidere er det urimeligt, at der ved forskellige tolkninger af gældende regler opstår store forskelle i støtten fra kommune til kommune, og endelig finder vi, at det er utilfredsstillende, at den byrde, der af samfundet er pålagt den indkaldte, tvinger ham ind under social forsorg. Der er al mulig grund til at tro, at indførelse af en egentlig soldaterløn og gennemførelse af ændrede sociale støtteforanstaltninger ikke alene vil skabe rimelige økonomiske og sociale forhold, men at det tillige vil give de indkaldte mere frihed til at leve et almindeligt liv ved siden af tjenestetiden, således at det tvangsmæssige indgreb, værnepligten er, vil føles mindre tyngende.

Man kan naturligvis indvende, at det vil få forvarsbudgettet til at stige. Hertil skal jeg blot sige, at jeg ikke har noget imod, at vi ved indførelse af soldaterløn får den virke-

[Bilgrav-Nielsen.]

lige pris for forsvaret frem, og endvidere er jeg af den opfattelse, at den merudgift, soldaterlønnen vil medføre, yderligere vil anspore til rationalisering og til en så vidtgående nedsættelse af den militære tjenestetid som overhovedet muligt.

Kurt Brauer: Under hr. Morten Langes spørgsmål til undervisningsministeren i dag om muligheden for at frigøre undervisningspersonel fra værnepligtstjeneste blev det afsløret, at der er store huller i forsvarstilhængernes argumentation. Efter SFs mening kunne man for længe siden have brugt dette område til en bedring af de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold. Man fortæller os og befolkningen, at når man holder folk så længe indkaldt, som tilfældet er i dag, skyldes det beredskabsmæssige hensyn, altså ikke uddannelsesmæssige. Der er efter min mening ingen grund til at tro, at det skulle stille helt uopfyldelige krav til officerskorpset at tilrettelægge tjenesten sådan, at man uden videre kunne give de værnepligtige fri til uddannelsesformål og egentligt arbejde i meget stor udstrækning. Det skulle glæde mig, om det er noget sådant, socialdemokratiet har haft i tankerne, da man stillede sit forslag.

Der vil vel blive lejlighed til i et udvalgsarbejde at undersøge de problemer, der knytter sig til de værnepligtiges kår og disses forhold til det øvrige danske samfund og til lovgivningen, og før mit parti overhovedet vil sige noget som helst nærmere om vort syn på denne sag, vil vi se hele problematikken gennemarbejdet i udvalget.

Lad mig nævne nogle af de problemer, som henstår uafklarede. Hvor meget er der egentlig skjult på finansloven under forskellige lønkonti, hvor meget ofrer koncessionerede og private firmaer på hel eller delvis løn til værnepligtige, og hvordan vil en bedring af de værnepligtiges kår indvirke derpå? Eller sagt på en anden måde: hvor meget vil man kunne tage ind på karrusellen? Hvor meget sætter vi nu til på den gyngende, der

hedder boligsikring? Hvor meget udbetales der til folk, der pludselig bliver boligsikringsberettigede på grund af værnepligten? Det må også være muligt at give et løst skøn over, hvad det koster Danmark til stadighed at have små 30.000 værnepligtige taget ud af produktionen. Tallet, der måtte komme frem, lader sig ikke påvirke i nedadgående retning ved, at vi blot udbetaler mere til de værnepligtige. Men det vil påvirkes, hvis man følger SFs tanker om at lade de værnepligtige i videst muligt omfang få fri til at deltage i det omgivende produktive samfunds virksomhed.

SF har ofte påpeget, at det, der står opført på finansloven som forsvarsudgifter, i virkeligheden er et temmelig hult beløb, og vi har også ofte understreget, at vi finder vort lands forsvarspolitik fundamentalt forkert, og at udviklingen i den internationale politik understreger denne påstandes rigtighed. Jeg skal ikke dvæle længere ved dette forhold, men blot sige, at det ville være rart, om socialdemokratiets forslag kunne give stødet til, at vi nu får en opgørelse over, hvad der virkelig medgår til gennemførelsen af vort lands forkerte forsvarspolitik.

I sine bemærkninger til forslaget skriver forslagsstillerne, at de mener, at klimaudvalgets synspunkter, som man først har citeret, må danne grundlag for en drøftelse af de værnepligtiges aflønning. Citatet lyder:

„En rimelig aflønning af de værnepligtige vil efter udvalgets opfattelse kunne bidrage til at fjerne de værnepligtiges modvilje mod den byrde, som samfundet lægger på dem, en modvilje, der som oftest rettes mod forsvaret til alvorlig skade for arbejdsklima og effektivitet.“

Til disse bemærkninger har jeg to kommentarer. Kan det være rigtigt — er det en tanke, eller er det et tilfælde? — at forslagsstillerne bringer et citat, der alene går på forsvaret? Vil man undtage andre værnepligtige? Svaret på dette spørgsmål er helt afgørende for, om SF kan tænke sig at overveje hele dette problem. For det andet: i citatet, som vel må ses som den motivering,

[Kurt Brauer.]

forslagsstillerne har haft til at stille deres forslag, er effektiviteten ligeledes omtalt. Det er klart, at når et parti er glad for militæret, er man tilbøjelig til at søge en rent praktisk militær motivering for noget sådant; men det forekommer mig, at man godt kunne have slidt lidt længere på farvebåndet og på hjernen for at finde bedre begrundelser. Hvis SF overhovedet skal være med, kan man være sikker på, at vore motiver vil være af mere menneskelig og social art end de i bemærkningerne skildrede.

Det vil passe mit parti glimrende, om udgangen af denne sag f. eks. kunne blive, at vi opnåede en større valgfrihed imellem civilt statsarbejde og egentlig militærtjeneste.

Som sagt: vi afventer spændt et udvalgsarbejde, men må allerede ved indledningen til dette sige, at vi er yderst skeptiske, så længe bemærkningerne til forslaget står uantastede.

Kjær Rasmussen: Ja, man må jo af og til forundres over den energi og utålmodighed, som socialdemokratiet lægger for dagen i sin nye rolle som oppositionsparti. Da man selv havde regeringsmagten, da var hastværket jo ikke altid så stort, da kunne man såmænd godt vente både år og dag på reformerne. Men oppositionsbænkene har åbenbart bragt socialdemokraterne en ny erkendelse af det samfund, de vel stadig væk går ind for, men som de nu i hvert tilfælde ikke længere forvalter. Lad os håbe, at den retfærdige harme holder sig, også hvis socialdemokratiet igen skulle blive regeringsparti. Efter disse bemærkninger over til hr. Søgaard's forslag til folketingsbeslutning.

Jeg forstår på forslagsstillerne's bemærkninger, at det, de ønsker, er et forbedret arbejdsklima og en større effektivitet i det danske forsvar. For at nå disse eftertragtede mål vil man aflønne de værnepligtige, så de ikke går hen og bliver sure på militæret, fordi dette forhindrer dem i at varetage familiens tarv. Man ønsker en styrkelse af forsvaret, og denne måde at gøre det på er sikkert ikke den mindst snedige. Det er jo muligt, at hr. Søgaard og socialdemokratiet vil kunne købe sig lidt militær gejst til ad denne vej.

Jeg hører til de mange, som har uhyre

svært ved at finde en linje i den socialdemokratiske militærpolitik. For mig står socialdemokratiet efterhånden som tumlingen i dansk forsvarspolitik, og det skal jeg naturligvis ikke beklage. I foråret rasede man over, at regeringen ville foretage en påstået besparelse på 125 mill.kr., dernæst havde man ingenting at indvende imod, at beløbet blev sparet; nu kommer man og vil have forsvarsbudgettet øget med ca. 270 mill. kr. vel, hvis de værnepligtige skal have 1.800 kr. pr. måned.

Lad det være sagt med det samme: VS er ikke i stand til at medvirke på det foreslåede grundlag, der tilstræber en effektivisering af militæret. Men i øvrigt må jeg da sige til hr. Søgaard's ros, at der er interessante perspektiver i forslaget. Militærforligspartierne ynder at betragte de værnepligtige som værende unge under uddannelse. Der- som regeringen er indstillet på en aflønning af disse unge, kan den så undslå sig for også at give andre unge under uddannelse en uddannelsesløn? Det er sådan set et dybt alvorligt samvittighedsspørgsmål til forsvarsministeren. Jeg glæder mig meget til at høre svaret, for der er jo perspektiver i dette.

Vi giver forslagsstillerne ret i, at værnepligtsbyrden hviler tungt på den del af den danske ungdom, som indkaldes. Den hviler tungt, hvad enten man befinder sig i det militære forsvar, i nægterlejre eller i fængslerne. Er man i fængsel, på grund af at man overhovedet nægter at deltage i nogen form for værnepligt, så får man sin straffeattest plettet. Denne byrde er såre tung og også såre vidtrækkende. Den er fremtidsdelæggende simpelt hen. De nægttere, som sidder i det voksende antal nægterlejre, føler også en urimelig tung værnepligtsbyrde i form af forlænget indkaldelsestid. Det er bemærkelsesværdigt, at et parti som socialdemokratiet, der jo dog i ord bekender sig til en større retfærdighed, i så mange år har ladet disse tilstande råde.

Vi kan endvidere give forslagsstillerne ret i, at der med værnepligten er forbundet økonomiske byrder. Vi mener, det er urimeligt, at disse ubehageligheder ensidigt pålægges de indkaldte, hvor de så end befinder sig. Umiddelbart er vi ikke uden sympati for, at staten inddækker tabt arbejdsfortjeneste, men det er jo et problem, som rækker

[Kjær Rasmussen.]

langt, langt videre end til de værnepligtige. De arbejdsløse f. eks. føler jo i høj grad også en indtægtsnedgang; og skal man starte et sted med at gennemføre det udmærkede princip, så turde det være nærliggende at starte med de arbejdsløse.

På det foreliggende grundlag, der som før nævnt går ud på militærapparatets effektivisering ved hjælp af øgede militærudgifter, vil mit parti ikke være med.

Hanne Reintoft: Det princip, der ligger til grund for dette forslag til folketingsbeslutning, skulle vel helt enkelt have været en forbedring af den uretfærdige og dårlige stilling, man gennem aftjeningen af værnepligt giver den gruppe af samfundets unge, der bliver tvunget til det. Problemstillingen skulle være helt klar, selv om en tilfredsstillende løsning næppe lader sig bringe til veje.

Det er derfor med nogen undren, også jeg ser, at man som motivering først og fremmest anfører hensynet til forsvarets effektivitet, en motivering, jeg finder helt uacceptabel. Jeg kan ikke desto mindre godt forstå, at den har været nødvendig at bruge, da betænkningen fra forsvarets klimaudvalg ganske tydeligt viser, at det tænkte retfærdighedsprincip er gennemhullet på forhånd og ikke lader sig gennemføre. Man har hurtigt måttet forlade tanken om dækning af den tabte arbejdsfortjeneste, da de værnepligtige kommer med vidt forskellige økonomiske forudsætninger. Man har måttet operere med noget så utidssvarende som en forsørger- og en ikke-forsørger-skala, altså ikke noget lønprincip, men stadig et tilskudsprincip, og man har måttet regne med at opretholde ordningen med supplerende offentlig hjælp for forsørgere med børn.

Det har kort og godt ikke været muligt at finde en løsning, der kunne klare de åbenbare urimeligheder, som en vis gruppe unge udsættes for i retning af indtægtstab, anciennitetstab og de gentilpasningsbesværligheder, der kommer. Det må være rimeligt, at samfundet søger at finde en løsning på disse problemer. Det er også rimeligt at undersøge, om dette var en løsning. Men nedsættelsen af tjenestetiden vil langt mere effektivt kunne bidrage afgørende til en afhjælpning.

I betænkningen anføres i afsnit V, pkt. D.:

„Der kan næppe være tvivl om, at de hidtil eksisterende, traditionelt meget lave værnepligts-„lønninger“ har været direkte medvirkende til en u hensigtsmæssig anvendelse af en væsentlig del af de indkaldte. En tilsyneladende alt for stor mængde forefaldende arbejde har været udført af værnepligtige, hvor en civil lønnet arbejdskraft lige så godt havde kunnet anvendes. Arbejde uden direkte forbindelse med den militære tjeneste, såsom arbejde i depoter og kostforplejninger, udføres stadig i vist omfang af fuldt ud tjenstdygtige værnepligtige“

Det er jo unægtelig en klar indrømmelse både af ineffektivitet og misbrug af unge, der burde være ude i et normalt samfundsliv. Det peger igen på, at hvis man ville, så kunne tjenestetiden udmærket nedsættes.

Med hensyn til klimaet vil jeg gerne benytte lejligheden til at påpege, at der kunne gøres betydelig meget mere for at ændre dette klima, også uden at gribe til denne løsning. Som tidligere lærer ved civilundervisningen på en større kaserne her i København har jeg fået et godt indblik i det autoritære og stive og meget menneskenedværdigende system, der stadig væk hersker i dansk militær. Det er muligt, det er uigennemførligt at rette i en hær som vor — militarisme er nu engang militarisme — men det ligger i hvert tilfælde helt klart, at man i denne civilundervisning atter og atter stilles over for 3 hovedproblemer. Det er: hvordan tilpasser jeg mig det normale arbejdsmarked igen efter at have gået her og følt mig stadig unyttigere og udueligere og ude af kontakt med mit fag? For de giftes vedkommende er det: hvordan gennemfører jeg rollen som mand og far med de vilkår, der bydes mig? Og endelig for alles vedkommende: hvordan bevarer jeg min selvrespekt og min selvtillid, når jeg behandles, som jeg bliver nu? At spørgsmålene opstod, kunne ikke undre den, der opholdt sig i kasernemiljøet. Grove morsomheder for at gøre de værnepligtige til grin i andres øjne og en indstilling til det menige mandskab blandt officererne, så man følte sig hensat til fjerne krigstider, boerkrigen og lignende. Det problem at skabe et bedre klima er ikke

[Hanne Reintoft.]

bare noget med aflønning. Klimaændringen skulle i øvrigt også gerne sigte på de værnepligtiges velfærd.

Når man gennemlæser det foreliggende materiale og ser de vanskeligheder, der er allerede på undersøgelsestidspunktet ved at oprette de sociale skævheder, så må den størst mulige nedsættelse af tjenestetiden være det, der står tilbage som en virkelig effektiv løsning. En reform, der ikke gennemføres til bunds med hensyn til både daglige vilkår og ansættelses- og lønforhold, kan komme til at se ud, som om man bare yder en vis compensation, fordi man tvinger en gruppe unge til at affinde sig med den behandling, samfundet tvinger dem til. Betænkningen afslører jo også lige ud, at kun et fåtal af de unge har lyst til at aftjene værnepligten. Jeg ved ikke, om dette skal være begyndelsen til et nyt forsvarsforlig, eller hvad tanken er, men i så fald havde det i hvert fald været mere hensigtsmæssigt, om man var kommet med forslag til en beslutning om at afkorte tjenestetiden.

Ordføreren for forslagsstillerne (Sogaard):

Jeg skal for mit vedkommende starte med at takke for den velvilje, som i hvert fald en del af ordførerne har givet udtryk for over for det forslag til beslutning, vi har fremsat. Jeg kan jo ikke ligefrem dele den væsentligste part af denne velvilje ud til ministeren; jeg forstår, at ministeren er velvillig over for de betænkninger, der foreligger, men har svært ved at finde mulighed for at gennemføre i hvert fald en del af de tanker, vi vil gå ind på.

Vi har jo i folketinget i de seneste år beskæftiget os en del med klima- og arbejdsforholdene under værnepligtsudøvelsen. Det såkaldte klimaudvalg, som nedsattes under den tidligere forsvarsminister, har gennem sine betænkninger fremført en række synspunkter, som placerer forsvaret bedre i overensstemmelse med samfundsudviklingen. En del af disse synspunkter er jo allerede gennemført eller er ved at blive indarbejdet; det gælder morgentegnsordningen, civilpåkædningen og den ny talsmandsordning. Vi har her i tinget modtaget disse foreslåede forbedringer for de værnepligtige i en positiv ånd og har for talsmandsordningens vedkommende også gennemført de

nødvendige lovforanstaltninger med stort set alle partiers støtte.

Den almindelige politiske opbakning har vel først og fremmest været begrundet i hensynet til de værnepligtiges forhold, men vel også i erkendelsen af, at forbedrede forhold positivt kunne påvirke effektiviteten i forsvaret. Vi ønsker fra vor side at fortsætte denne linje og har derfor med baggrund i den sidste delbetænkning fra klimaudvalget om de værnepligtiges økonomiske og sociale forhold nu fremsat det foreliggende forslag til beslutning, hvor vi opfordrer regeringen til at træffe foranstaltninger til en forbedret aflønningsordning for de indkaldte værnepligtige.

Nu er der naturligvis op igennem årene skabt forbedringer på forskellig vis for de indkaldte, men det har først og fremmest været indirekte forbedringer i form af naturlydelse, hvorimod selve aflønningssystemet jo ikke har undergået principielle ændringer ud over en tilstræbt ajourføring i forhold til prisstigningerne. Den almindelige velstandsudvikling, som samfundet har gennemlevet de seneste år, kan vel ikke ligefrem siges at have smittet af på denne gruppe af unge, og det er vel derfor helt naturligt, at disse unge, når de sammenligner deres forhold med andre, ofte kommer til et særdeles magert resultat. De lønninger, der oppebæres af de værnepligtige, kan næppe betragtes som andet end lomme penge til småfornödenheder som tobak, vaskemidler, biograf, kaffe osv. De strækker sig fra 6 kr. pr. dag for menige til 14 kr. pr. dag for værnepligtige befalingsmænd. Herudover kommer så nogle mindre beløb, hjemsendelsespenge og ydelser for særlige tjenester. Men uligheden mellem de indkaldte og dem, der kan fortsætte deres civile tilværelse uden afbrydelse, er jo en af de ting, der falder stærkest i øjnene. Her er forskellen mellem den kvindelige og den mandlige del af ungdommen særdeles åbenbar. Men uligheden findes jo også mellem de unge mænd, der indkaldes, og de ca. 30 pct., som slipper herfor, og det har vel ofte på sessionerne givet sig de mærkværdigste udslag. Alt i alt sammenlagt slipper jo ca. 65 pct. af de unge i dag for indkaldelse.

Også blandt de indkaldte er der store forskelle i økonomisk henseende. Det er der naturligvis også i det civile liv, men for-

[Søgaard.]

skellen er, at vi tvinger de unge værnepligtige ind i en af dem uønsket social og økonomisk situation, som er ringere, end hvis de havde kunnet fortsætte deres civile tilværelse, og som for nogle betyder udsættelse af uddannelse, for andre en lavere anciennitetsalder. Ifølge klimaudvalgets betænkning viser det sig, at af ca. 2.500 indkaldte oppebar 5-6 pct. en delvis løn fra deres civile arbejdsgiver under indkaldelsen; det drejer sig om stat og kommune, banker, sparekasser, rederier m. fl., som yder fra vel omkring halv løn og ned til nogle få hundrede kr. om måneden. Det er vel et udtryk for et fastere tilknytningsforhold mellem den enkelte indkaldte og hans civile arbejdsgiver, men det kan også være et udtryk for, at man fra disse institutioner erkender, at de indkaldte ikke uden tilskud kan klare sig på rimelig vis under indkaldelsen. Det fremgår også af betænkningen, at andre indkaldte har lidt arbejde i deres fritid — det er det, man kalder fusk — og at andre igen enten har optaget lån eller bliver økonomisk understøttet af familien under indkaldelsesperioden.

De gifte værnepligtige er jo et særligt kapitel. Det drejer sig om ca. 15 pct. Over forsorsloven er der jo udviklet en støttepraksis, som skulle afbøde deres særlige sociale og økonomiske forhold. Desværre viser det sig, at praktiseringen af loven i kommunerne er forskellig; det er i hvert fald den erfaring, som forsvarrets socialkonsulenter og velfærdsofficerer har, og det kan i hvert fald nok blandt de indkaldte give anledning til surhed, når de sammenligner deres forhold indbyrdes. Hvad skattebetaling angår, er forholdet det samme, selv om det normalt først viser sig efter hjemsendelsen; her vil dog kildeskatten løse de væsentligste problemer. Der kunne også nævnes den forskellighed, hvormed kommunerne trækker i deres løbende udbetalinger fra forsorgen, når feriepenge, som er optjent forud for indkaldelsen, skal udbetales.

Jeg har gerne med disse ting villet fremdrage nogle af de eksisterende forskelle i social og økonomisk henseende i det nuværende system mellem de indkaldte og dem, der kan fortsætte deres civile gerning, samt mellem de indkaldte indbyrdes. Vi kan naturligvis lappe videre på dette sy-

stem, men med disse uligheder in mente og på baggrund af de seneste års velstandsudvikling, ja, da må spørgsmålet være for os, om tiden nu ikke er inde til at gennemføre en reel løsning på disse problemer. Gennem klimaudvalgets arbejde har vi jo fået et udmærket baggrundsmateriale, også nogle konklusioner om en egentlig soldaterlønsordning, og hvad det koster.

Vi er naturligvis i socialdemokratiet klar over, at sådanne totalordninger ikke kan gennemføres på én gang både af økonomiske og af praktiske grunde. Og derfor vil vi gerne gennem et udvalgsarbejde være med til at gennemdrøfte de principielle retningslinjer, hvorefter en ordning eventuelt kan opbygges. Men vi mener også, at der bør tilstræbes en fast og tidsbestemt opbygning over nogle år, således at endemålet er fastlagt fra starten.

Linjen i opbygningen kan naturligvis vurderes på forskellig måde, men for mig at se er det, der først og fremmest trænger sig på, en økonomisk underbygning af de civilordninger, der er gennemført, det gælder morgentegnordningen, udgangsbeklædning osv., således at de værnepligtige i deres fritid får bedre mulighed for at indrette sig i forhold til andre unge. De tabeller, der findes i betænkningen, taler i hvert fald deres tydelige sprog om, at de rimelige småforholdene, de værnepligtige har, ikke kan dækkes af aflønningen. Netop deres større muligheder for samliv med andre unge og det heraf følgende behov afslører deres mindre økonomiske formåen.

Hvis vi videre skal følge de pædagogiske principper, som vi har gennemført på en række andre områder inden for forsvaret, ja, så skal hele systemet med kostforplejning, vask, sygepleje, transport osv. lægges om, således at forsvaret bliver at betragte som en egentlig arbejdsplads, men med de tilbudsmuligheder, en moderne arbejdsplads kan byde, og naturligvis tagende hensyn til den særlige stilling, forsvaret er i som arbejdsplads. Her vil vel et interessekontor sikkert komme til at spille en overordentlig positiv rolle. Derefter kommer så ændringerne, som kan laves over forsorsloven.

Men alt dette vil jo tage tid at omorganisere, og derfor må det indgå som et led i den lønningsmæssige opbygning, som regering og

[Søgaard.]

folketing eventuelt kan enes om. Nu bliver det jo ikke udgifter alene. Der vil til dels blive tale om nogle ændrede posteringer, dels om nogle mere rationelle former med besparelser, og ikke mindst vil gennemførelsen af et pædagogisk incitament i et ellers autoritært system efter min opfattelse være af meget stor betydning. De værnepligtige opnår en forholdsvis ligestilling økonomisk og socialt i forhold til andre unge, og det vil igen kunne smitte af på tilværelsen i forsvaret og må også formodes at virke positivt over for det, man kalder effektiviteten i forsvaret. Det vil også yderligere kunne ansøre til en mere rationel brug af de værnepligtige, og samtidig kan forholdet mellem de værnepligtige og de civilt ansatte bedre afpasses.

Også den revision af det strafferetlige forhold, som vel nu skal ske, kan måske tage sit udgangspunkt i forbedrede aflønningsmuligheder, således at bødestraf, som jo forefindes i det civile liv, måske også kan indarbejdes i forsvarets strafferetlige afgørelser.

Et soldaterlønsprincip vil naturligvis blive dyrere, men vi vil også kunne drage en række fordele, som opnås ved, at aflønningsordningen passer bedre ind i et moderne samfundssystem. Heri indgår også, at det efter vor opfattelse er mere i overensstemmelse med menneskelig værdighed, at det arbejde, vi byder de unge under værnepligtsudvelsen, også betales på rimelig vis.

Vi imødeser derfor gerne en grundig kulegravning i et udvalg af hele spørgsmålet.

Forsvarsministeren (Ninn-Hansen): Hr. Søgaard takkede, med rette synes jeg, ordførerne for deres indstilling til forslaget, men specificerede ikke denne tak nærmere. Jeg tror imidlertid, at hr. Søgaard ligesom vi andre har bemærket den opdeling, der var imellem ordførerne i to grupper med hr. Søgaard selv og de tre regeringsordførere som naturligt interesserede i denne sag, interesserede i klimaudvalgets betænkning, i den effektivitet for forsvaret, som hr. Søgaard som forslagsstiller havde understreget, og så den anden gruppe bestående af de såkaldte venstreorienterede her i salen, der alle havde indvendinger, gik imod forslaget og jo i hvert fald ikke ønskede den effektivitet,

som forslagsstillerne har understreget. Jeg synes i hvert fald, det var noget ret centralt at bemærke denne forskel, og jeg er også overbevist om, at hr. Søgaard og hans parti har bemærket den.

Vedrørende de enkelte bemærkninger, der er fremsat til mig, vil jeg gerne sige til hr. Juul-Madsen og hr. Holger Hansen og også hr. Bilgrav-Nielsen, der var inde på spørgsmålet om forsorgsloven, at jeg vil gerne tage en drøftelse med socialministeren om at tage denne lovgivning op til revision. Det er nok rigtigt, som det er blevet påpeget, at der kan være forskellige ting at ændre.

Jeg kan også tilslutte mig de bemærkninger, der blev fremsat af hr. Juul-Madsen og hr. Holger Hansen dels om betydningen af at forbedre indkvarteringsforholdene og give det en meget høj prioritet, dels om budgetterne i sammenhæng med det forslag, der er fremsat her af socialdemokratiet.

Hr. Bilgrav-Nielsen berørte spørgsmålet om uligheden, og hr. Søgaard var inde på det samme, uligheden imellem dem, der ikke blev indkaldt, og de andre. Jeg refererede før til udtalelserne på det møde med talsmændene, jeg havde holdt, der var inde på, at de pågældende skulle yde noget til gengæld. Om en sådan ordning overhovedet er mulig, kan vi jo være tvivlende over for, men jeg har altså refereret, at det er blevet anført. Men det kunne vel nok være ønskværdigt at få, så vidt det overhovedet er muligt, en ligestilling imellem de unge mænd, sådan at flest muligt blev indkaldt. Det er et spørgsmål, som jeg mener vi skal overveje i forbindelse med tjenestetidsfastsættelsen og også nødvendigvis må overveje, hvis der bliver tale om en reduktion af denne. Så må det være naturligt, at vi ikke opretholder den nuværende praksis, hvor, jeg tror, det var 30 pct., hr. Søgaard nævnte — og det er jo rigtigt — udgår og ikke kommer ind. Vi må tilstræbe, at værnepligten bliver mest muligt lige for alle, altså at det kun er dem, der har særlige grunde til ikke at kunne bestride en tjeneste eller ønsker at blive placeret et andet sted, at det kun er dem, der ikke indkaldes, men at det ellers er sådan, at andre må regne med at blive indkaldt, så vi på den måde får størst mulighed.

Ja, hr. Kurt Brauers bemærkninger om hele forsvarspolitikken skal vi vel ikke tage

[Forsvarsministeren.]

op ved denne lejlighed. Jeg blev meget stærkt overrasket over at høre fra hr. Kurt Brauers side, at den danske forsvarspolitik skulle være fundamentalt forkert, og at man så beviset på det i den seneste internationale udvikling. Jeg synes, det var vældig klogt af hr. Kurt Brauer, at han ikke nærmere angav, hvordan han kunne komme til den opfattelse. At jeg er ganske uenig med ham, behøver jeg vel næppe at begrunde nærmere.

Hr. Kjær Rasmussen rejste spørgsmålet, om ikke en gennemførelse af dette forslag ville rejse kravet om uddannelsesløn for andre. Jo, jeg tror nok, at kravet vil blive rejst — det er det jo allerede blevet — men vi må vel også sige, at der er i hvert fald den forskel, at af den gruppe af unge, vi her taler om, de værnepligtige, af dem forlanger staten, at de skal træde ud af deres civile virksomhed og ind i noget, der er bestemt af samfundets ønsker og krav til dem. For de uddannelsessøgende gælder det, at det er deres personlige valg, om de vælger den mulighed at uddanne sig videre, eller om de vil have et arbejde på anden måde, og der er jo også megen forskel på de forskellige uddannelseskategorier, på lærlingene og dem, der får den videregående uddannelse. Jeg mener altså nok, at der er nogen forskel, men man kan vel ikke komme uden om, at en gennemførelse af forslaget af denne karakter vil bevirke, at andre grupper vil interessere sig for det.

Fru Hanne Reintoft beskæftigede sig noget med klimaet inden for forsvaret. Jeg synes ikke, at fru Hanne Reintoft har ret i sin beskrivelse, og jeg mener i hvert fald, at der er sket en meget betydelig udvikling inden for forsvaret — hr. Søgaard var inde på det — med ændring af bestemmelser, der bevirker, at man i meget høj grad nærmer sig til den tilværelse, man kan have i dagliglivet. At man ikke helt kan nå til den tilværelse, er noget andet; det tror jeg ikke nogen regner med at deres militærsystemer kan.

Fru Hanne Reintoft betegnede systemet som stift og autoritært og mente, at det var ligesom under boerkrigen. Det kan jeg ikke helt forstå, når fru Hanne Reintoft sagde, hun selv var lærer i civilundervisningen; jeg synes ikke, der er meget hos fru Hanne Reintoft, der minder om boerkrigen til-

stande, og jeg synes da, det er et vist bevis for, at der altså er sket ikke så lidt siden boerkrigen dage, og at denne henvisning ikke er ganske rigtig.

Hr. Søgaard gjorde en bemærkning, jeg måske ikke helt forstod. Hr. Søgaard sagde, at jeg havde givet udtryk for, at jeg havde svært ved at gennemføre tankerne. Jeg har nævnt de indvendinger, der kan rejses, altså de vanskeligheder, der kan være med hensyn til gennemførelse af ordningen, men det afgørende — det har jeg direkte sagt — er jo de økonomiske konsekvenser. Og dér kan hr. Søgaard og hans parti jo hjælpe mig; så er jeg ganske overbevist om, at så klarer vi det nok igennem.

Jeg synes også, det er naturligt, at vi i dette udvalg eller på anden måde ser på det udmærkede arbejde, der gøres af klimaudvalget også som helhed og med hensyn til prioriteringen. Jeg kan oplyse, at vi om kort tid forventer at få betænkningen om indkvarteringsforholdene, og jeg er overbevist om, at hr. Søgaard lægger megen vægt på, at disse ting skal være i orden, og ved, at der er kaserner her i landet, som vi ikke kan være bekendt at byde de unge. Jeg synes måske nok, at det må være naturligt at give dette en førsteprioritet.

Men det kan vi bedst nå til netop ved at drøfte problemerne i sammenhæng, og det har hr. Søgaard med sit forslag jo givet anledning til, og det vil jeg gerne takke for.

Bilgrav-Nielsen: Forsvarsministeren og hr. Juul-Madsen berørte spørgsmålet om, hvad det ville koste at indføre en egentlig værnepligtsaflønning svarende til klimaudvalgets forslag 2 om 1.800 kr. pr. måned, og man nævnte, at det ville koste, jeg tror, man sagde et sted omkring 448 mill. kr. eller sådan — 450 mill. kr. måske. Jeg synes, der er grund til at gøre opmærksom på, at som forholdene er i dag, da regner man med, at staten som sådan årligt mister et sted mellem 45 og 50 mill. kr., fordi de værnepligtige, der er indkaldt, ikke kan betale skat, og endvidere er det sådan, at i henhold til forsorgslovens § 54 udbetales der i nærheden af 30 mill. kr. i social understøttelse til de indkaldte. Det er dog ting, der skal med i betragtning, og de må jo formodes at falde bort, i hvert fald til dels, i det øjeblik man indfører en egentlig sol-

[Bilgrav-Nielsen.]

daterløn. Samtidig har man også i klimaudvalgets betænkning regnet ud, at staten kunne få et skatteprovenu på omkring 100 mill. kr., hvis man indførte soldaterløn på 1.800 kr. pr. måned. Det vil altså sige, at ved indførelse af soldaterløn på 1.800 kr. bliver udgiften ikke 448 mill. kr., men snarere 275 mill. kr.

I øvrigt vil jeg godt sige i anledning af forsvarsministerens omtale af det møde, han har haft med værnepligtige, som har udtalt sig nærmere til fordel for en ordning, der giver dem, der går fri for indkaldelse, en vis forpligtelse — jeg ved ikke, om det skulle være nedslag i indkomst, eller det skulle være øget skattebetaling, eller hvad man havde tænkt sig — at jeg har også mødt dette syn hos enkelte gifte indkaldte. Jeg tror, at når de har det syn, så skyldes det, at de er bange for, at der ved indførelse af en værnepligtsløn ikke indføres en så tilstrækkelig løn, at de er i stand til at have det levestandardniveau, de har, når forsorsloven støtter dem. Hvis man altså indfører en værnepligtsløn, der også sætter disse familier, disse gifte indkaldte, i stand til at opretholde et normalt levestandardniveau, så tror jeg ikke, de har betænkeligheder i henseende til at indføre soldaterløn.

Juul-Madsen: Blot den korte bemærkning til hr. Bilgrav-Nielsen, at selv om der spares nogle beløb på skattekontoen, så har jeg ret i, at den konto, vi snakkede om, nemlig militærets konto, i tilfælde af gennemførelse af forslag 2 vil blive belastet med mindst 450 mill. kr., hvis det tænkes gennemført.

Kurt Brauer: Ministeren fremsatte en bemærkning til min påstand under mit første indlæg om, at den internationale politik beviser rigtigheden i SF's påstand om, at vor forsvarspolitik er fundamentalt forkert. Ministeren fremsatte en bemærkning om, at dér er han ikke enig. Det skyldes alene min respekt for tingets talerstol, at jeg ikke under denne debat kom med en nærmere begrundelse, men jeg vil da gerne kort sige, at den seneste udvikling efter SF's opfattelse viser, at ikke-voldsforsvaret har vist en glimrende evne til at dække netop de behov, som måtte blive Danmarks. At ministeren ikke er enig, og at han fastslår dette her fra

talerstolen, tager jeg blot som et tegn på, at stivheden i den nuværende regerings forsvarspolitik er total.

Hanne Reintoft: Jeg må altså virkelig konstatere, at forsvarsministeren ikke kender noget til klimaet i militæret. Der skete nemlig det, at jeg dagen efter kommunevalget i 1966, hvor jeg havde fået et politisk tillidshverv, blev bedt om at ophøre med denne civilundervisning — man har aldrig villet afskedige mig, sender mig stadig materiale — og det skete med den meget vittige bemærkning fra en højerestående officer, at med min politiske indstilling kunne jeg kun være på pågældende kaserne, hvis jeg lod mig farve rødhåret.

Ordføreren for forslagsstillerne (Sogaard): Må jeg sige til forsvarsministeren: jo, jeg bemærkede mig godt nok den stillingtagen, som de enkelte ordførere havde til forslaget til beslutning, men det var jo sådan en gradueret velvilje, hr. minister. Jeg lagde jo også mærke til, at netop den konservative ordfører meget nøje understregede, at det ville koste 450 mill. kr. mere. Det har hr. Bilgrav-Nielsen senere ændret i overensstemmelse med den rigtige opfattelse, nemlig at det bliver et betydeligt mindre beløb, fordi en række af de nuværende ordninger naturligvis må trækkes fra.

Ministeren gav udtryk for, at da han havde talt med en række af de værnepligtige talsmænd, var der ikke en udelt begejstring for soldaterlønssystemet. Det fremgår i hvert fald af betænkningen side 41, at i forbindelse med den undersøgelse, der har fundet sted, hvor der under „øvrige bemærkninger“ er anført en række synspunkter fra soldaterne, da er der i hvert fald et temmelig stort antal, nemlig i alt 284, der har fundet ud af, at soldaterlønnen i hvert fald er for lille, men selvfølgelig kan vi da strides om, hvor delt eller udelt betragtningerne er heroverfor. Det ligger måske i forlængelse af, at man vel har opfattet, at der i hvert fald i denne regerings tid måske — det tør jeg ikke sige, det skal siges med et smil — måske ikke er store muligheder for at få en forhøjet soldaterlønsordning.

Jeg takker hr. Holger Hansen for en positiv stillingtagen, idet hr. Holger Hansen sagde, at han ville nå frem til en rimelig

[Søgaard.]

aflønning; så må vi naturligvis diskutere i udvalget, hvad en rimelig aflønning vil være.

Også hr. Bilgrav-Nielsen lå tættere på mit partis opfattelse af spørgsmålet om de økonomiske og sociale ordninger for de værnepligtige; også det takker jeg for.

Hr. Kurt Brauer ville se på hele problematikken, før man tager stilling. Det skal jeg da ikke hindre hr. Kurt Brauer i, det er da i hvert fald altid et rimeligt synspunkt, og det vil vi også gøre. Der er måske den forskel, at hr. Kurt Brauer måske skal have tid til ligesom at overbevise sin egen gruppe om hensigtsmæssigheden i måske at tage en positiv stilling til det forslag, vi her er kommet med.

Når hr. Kurt Brauer spørger, om vi hermed vil undtage andre værnepligtige, så tænker hr. Kurt Brauer vel på dem under civilforsvaret og militærnægterne. Det vil vi ikke, men dette forslag er rettet til en speciel minister, og jeg går ud fra, at hvis noget af det her bliver gennemført og det forslag, som vi forhåbentlig når frem til i udvalget, bliver gennemført af regeringen eller fremsat af regeringen som forslag, ja, så vil vel også indenrigsministeren tage spørgsmålet op om dem, der er under civilforsvaret, og om militærnægterne.

Hr. Kjær Rasmussen var af den opfattelse, at vi ikke havde så travlt, da vi havde regeringen. På det område, jeg her beskæftiger mig med, vil jeg da gerne have spurgt hr. Kjær Rasmussen: hvilke betænkninger er det, som ikke er gennemført, da vi havde regeringsmagten? Med hensyn til de betænkninger, der ligger fra klimaudvalget fra dengang, vil jeg da gerne spørge: hvad er det for områder, som ikke er gennemført eller er i færd med at blive gennemført for nærværende?

Hr. Kjær Rasmussen rejste også spørgsmålet om uddannelsen under forsvaret, om dette, at vi nu stillede krav om en soldaterlønsordning, ikke ville medføre et almindeligt uddannelseslønskrav. Det kan vi naturligvis ikke afvise at det kan medføre, men

på den anden side set er der jo den forskel, at de unge, der er under normal uddannelse eller almindelig uddannelse, de påtager sig selv en sådan uddannelse, mens vi, hvad værnepligten angår, tvinger de unge til at gå ind i et system, som de måske ikke selv har ønsket sig.

Og så havde hr. Kjær Rasmussen også en bemærkning om, at det var bedre, vi startede med de arbejdsløse. Jeg vil da gerne henvise hr. Kjær Rasmussen til de ordninger, vi har lavet i den sidste regerings tid for de arbejdsledige, og også den problemstilling, vi har rejst i forbindelse med fuld erstatning under arbejdsledighedsperioder.

Fru Hanne Reintoft fandt det mærkeligt, at vi først og fremmest gjorde opmærksom på, at vort forslag ville fremme effektiviseringen i forsvaret. Jeg vil da gerne sige, at vi har direkte citeret fra betænkningen det, det kunne medføre, nemlig en effektivisering af forsvaret og arbejdsklimaet, men vi siger jo ydermere, at vi mener, at klimaudvalgets synspunkter må danne grundlag for gennemførelse af en aflønningsordning for de indkaldte værnepligtige, som er bedre i overensstemmelse med samfundsudviklingen end den nuværende. Det er altså vores opfattelse, at det naturligvis først og fremmest skal komme de unge til gode, som vi tvinger ind i forsvaret, men at det naturligvis også på en række andre områder vil hjælpe i forsvaret.

(Kort bemærkning).

Kurt Brauer: Hr. Søgaard formodede lige før, at jeg først skal overbevise min gruppe om, at den bør være positiv. Må jeg sige, at alene den saglige argumentations styrke, hvis en sådan måtte være til stede, vil være i stand til at overbevise socialistisk folkeparti om noget som helst.

Forsvarsministeren (Ninn-Hansen): Ja, jeg har ingen bemærkning i anledning af hr. Søgaards sidste indlæg, der er jo overensstemmelse imellem os, men jeg må oplyse i forbindelse med hr. Bilgrav-Niel-

[Forsvarsministeren.]

sens udtalelser om, at de gifte ville være mindre betænkelige, hvis man sikrede dem sociale ordninger, at så bliver det altså andre tal end dem, vi har regnet med hidtil, for det, klimaudvalgets betænkning går ud på, er jo, at en del af disse ordninger skulle bortfalde mod, at man til gengælde gav den samme ydelse. Det kan nok diskuteres, selv om det i princippet er lige behandling, om det så i realiteten er helt lige behandling, at de får det samme, for i hvert fald vil det jo sige, at de, der har en forsørgerbyrde, bliver relativt dårligere stillet end dem, der ikke har en sådan forsørgerbyrde. Det kan man selvfølgelig ændre på ved at give dem støtten alligevel, men så vil forslaget fuldt ud gennemført blive dyrere end de tal, der er omtalt her i dag.

Ja, hr. Kurt Brauer gav — men det bliver vel så ved en anden lejlighed, og det er da også rigtigere — hr. Kurt Brauer gav nemlig ikke i dag nogen som helst forklaring på det, han havde påstået om, at den internationale udvikling havde virket som bevis for det, han sagde; men det kan vi jo med interesse høre ved en anden lejlighed.

Jeg takker fru Hanne Reintoft for de personlige oplysninger, der er givet om fruens tilværelse i forsvaret. Jeg har forstået, at hvis den dag kommer, hvor fru Hanne Reintoft ikke længere er så stærkt tyngt af offentlige hverv, som tilfældet er i dag — og den dag kan jo komme for enhver — så er fru Hanne Reintoft interesseret i at få et arbejde inden for forsvaret, og den interesse tror jeg da er fuldt ud gensidig.

(Kort bemærkning).

Kjær Rasmussen: En kort bemærkning til hr. Søgaard. Jeg forstår, at han har sagt noget til mig; jeg havde egentlig ventet et svar i anden omgang, men der var altså en meget nødvendig telefon.

Det er da ikke sådan, at jeg synes i almindelighed, at socialdemokratiet har kørt for hårdt på, og da slet ikke dengang man havde mulighed for at køre hårdt på og virkelig, hvad skal man sige, løbe storm mod dette system her. Det var sådan set også det, jeg sagde. Jeg synes, at socialdemokratiet også i den tid, man havde regeringsmagt,

aldeles pænt holdt systemets kadence. Jeg tvivler da heller ikke om, at socialdemokratiet har gennemført enhver betænkning, som måtte have ligget. Det, jeg undrede mig over, er bare, at hurtigheden, som man nu pludselig udviser, den kommer lidt sent, efter at man er kommet over på oppositionsbænkene.

Jeg kunne henvise til Bossundersøgelsen; man har haft mulighed for at tage den ting op, da man selv havde regeringsmagten. Studiefagifternes bortfald, også den ting kunne man have taget op. Det var sådan set bare disse to små ting, jeg godt lige ville have lejlighed til at bemærke, og som jeg også bemærkede i mit indlæg.

(Kort bemærkning).

Bilgrav-Nielsen: Nu havde jeg ikke tænkt mig, at vi allerede på nuværende tidspunkt skulle gå i detaljer, men når forsvarsministeren oplyser, at klimaudvalget havde tænkt sig, at de sociale foranstaltninger skulle falde bort ved en soldaterløn på 1.800 kr. pr. måned, så er det altså ikke helt i overensstemmelse med teksten i klimaudvalgets betænkning. Der står, at man forventer, at selv om man indfører en løn på 1.800 kr. pr. måned, så regner man med, at der fortsat vil være en del af de gifte, der har behov for økonomisk støtte på anden vis.

Jeg mener stadig væk ikke, det vil være heldigt, end ikke hvis vi blot overvejer at pålægge dem, der ikke indkaldes, en ekstra forpligtelse af en eller anden art.

(Kort bemærkning).

Ordføreren for forslagsstillerne (Søgaard): Jeg vil gerne lige sige til hr. Kjær Rasmussen, at jeg ved ikke, hvor hurtigt vi skal løbe eller ikke løbe, men jeg vil da gerne gøre opmærksom på, at det, vi her beskæftiger os med, det er jo ikke noget, vi tidligere har kunnet fremdrage med det saglige grundlag, som nu ligger i klimaudvalgets betænkning. Klimaudvalget blev nedsat i 1964, og betænkningen er afgivet den 5. april i år, og det er altså igennem den, vi nu har haft lejlighed til at fremsætte det forslag. I øvrigt har vi, om jeg så må sige, fulgt udviklingen via alle de andre betænkninger, der ligger fra klimaudvalgets side.

[Søgaard.]

De er gennemført stort set eller er i hvert fald i gang med at blive gennemført, og det er altså dette arbejde, vi gerne vil fortsætte.

Hermed sluttede forhandlingen.

Sagens overgang til anden (sidste) behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af folketinget Per Hækkerup, K. B. Andersen, J. O. Krag og Helge Nielsen har meddelt mig, at de ønsker at stille følgende forespørgsel til udenrigsministeren, ministeren for nedrustningsspørgsmål, forsvarsministeren og ministeren for europæiske markedsanliggender:

„Hvilke oplysninger kan udenrigsministeren, ministeren for nedrustningsspørgsmål, forsvarsministeren og ministeren for europæiske markedsanliggender give om den udenrigspolitiske situation, herunder om den sikkerhedspolitiske og den markedspolitiske situation?“

Medlemmer af folketinget Bernhard Baunsgaard, Henry Christensen og H. C. Toft har meddelt mig, at de ønsker at stille følgende forespørgsel til udenrigsministeren:

„Hvilke oplysninger kan udenrigsministeren give om den udenrigspolitiske situation?“

Medlemmer af folketinget Gert Petersen, Morten Lange og Aksel Larsen har meddelt mig, at de ønsker at stille følgende forespørgsel til udenrigsministeren og forsvarsministeren:

„Hvilke oplysninger kan udenrigsministeren og forsvarsministeren give om den udenrigspolitiske situation, herunder Danmarks sikkerhedspolitiske situation?“

Medlem af folketinget fru Bodil Koch har meddelt mig, at hun ønsker til justitsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Deler ministeren finansministerens opfattelse af, at det er i strid med grundlovens § 73 at ekspropriere til boligformål, og i bekræftende fald, hvad er ministerens begrundelse herfor?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, torsdag den 24. oktober, kl. 13 med følgende dagsorden:

- 1) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til udenrigsministeren, ministeren for nedrustningsspørgsmål, forsvarsministeren og ministeren for europæiske markedsanliggender af Per Hækkerup m. fl.*
- 2) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til udenrigsministeren af Bernhard Baunsgaard m. fl.*
- 3) *Spørgsmål om fremme af forespørgsel til udenrigsministeren og forsvarsministeren af Gert Petersen m. fl.*
- 4) *Første behandling af:*
Forslag til lov om fællesantenneanlæg m. v.
- 5) *Første behandling af:*
Forslag til folketingsbeslutning om nedsettelse af forbrugsskatter [af Aksel Larsen m. fl.].
- 6) *Første behandling af:*
Forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af den i London, Moskva og Washington den 1. juli 1968 undertegnede traktat om ikke-spredning af kernevåben.
- 7) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*
Forslag til folketingsbeslutning om nedsettelse af et folketingsudvalg til behandling af en række trafikpolitiske problemer.